Arja Ruponen
Marja Penttilä
Titta Honkala
Anni Ritari

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto hallituksen esityksestä laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriön kirjallista lausuntoa asiantuntijalausunnoista, joita valiokuntaan on toimitettu liittyen hallituksen esitykseen laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 19/2022 vp). Ministeriö nostaa esitetyistä lausunnoista eräitä keskeiseksi katsomiaan asioita ja lausuu niiden osalta seuraavaa.

Opiskeluhuoltosuunnitelmat, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13 ja 13 a §

Esityksessä ehdotetaan, että koulutuksen järjestäjän olisi laadittava opiskeluhuoltosuunnitelma opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamiseksi. Opetushallitus toteaa lausunnossaan, että valmistellessaan koulutuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaa, koulutuksen järjestäjät tulevat käytännössä tarvitsemaan paikallisesti päätettävän rakenteen tai menetelmän uuteen koulutuksen järjestäjän suunnitelmaan sisältyvien tietojen kokoamiseksi oppilaitoksilta. Opetushallitus kysyy, tuleeko tämä rakenne jatkossa olemaan nyt käytöstä poistuva oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma, ovathan nämä kaksi suunnitelmaa sisällöltään lähes identtisiä? Nykylainsäädännön mukaisesti suunnitelmat ovat esiopetusyksiköillä, kouluilla ja oppilaitoksissa jo käytössään.

Kuntaliito huomauttaa omassa lausunnossaan, että suunnitelma-asiakirjoista saattaa muodostua laajoja, mutta niiden tulisi siitä huolimatta myös olla selkeitä, toimivia ja luettavia. Siksi kunnilla ja muilla koulutuksen järjestäjillä tulisi olla harkintavaltaa päättää siitä, miten oppilaitoskohtaiset tiedot suunnitelmassa kuvataan, eikä organisointia ei tule liiaksi sitoa lailla tai määräyksillä.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että on tarkoituksenmukaista, että koulutuksen järjestäjät käyttäisivät nykysäännösten mukaisia oppilaitoskohtaisia suunnitelmia koulutuksen järjestäjäkohtaisia suunnitelmia laatiessaan. Esityksen tavoitteena on ollut hyödyntää ja laajentaa olemassa olevia tuttuja ja hyviä toimintatapoja uudessa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Opetushallitus antaa tarvittavat tarkemmat määräykset suunnitelmien sisällöistä ja laatimisesta tämän esityksen mukaisesti. Näiden säännösten mukaisesti koulutuksen järjestäjät jäsentävät suunnitelmansa ja keräävät tarvittavat tiedot oppilaitoksistaan.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden muuttumisen yhteydessä ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota oppimisen ja koulunkäynnin tuen rakenteisiin, jotka edellyttävät perusopetuslain mukaisesti moniammatillista yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa tehostun ja erityisen tuen tasoilla. Kuntaliiton näkemyksen mukaan koulutuksen järjestäjän on voitava ilmaista opiskeluhuoltosuunnitelmassaan moniammatillisen yhteistyön toteuttamisen kannalta

resursointitarpeensa ja hyvinvointialueen on varauduttava ko. tarpeeseen vastaamiseen ja työn ajalliseen organisointiin perusopetuslain edellyttämällä tavalla. Kuntaliitto näkee riskin siinä, että esitetyssä opiskeluhuollon suunnittelua koskevassa kokonaisuudessa asia on sivuutettu kokonaan, jolloin mm. viranomais- eikä taloudellisia vaikutuksia ole arvioitu riittävällä tavalla.

Tampereen kaupunki on lausunnossaan huolissaan siitä, kuinka koulutuksen järjestäjä voi tosiasiallisesti vaikuttaa käytettävissä olevien opiskelijahuoltopalvelujen määrään. Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta vaihtelee vuosittain erityisesti opiskeluterveyden huollon osalta muun muassa opiskelijoiden iän ja aiempien opintojen perusteella sekä järjestettävien koulutusten sisällöistä ja tutkinnoista. Tampere esittää, että valiokunta täsmentäisi esitystä siten, että koulutuksen järjestäjällä olisi tosiasiallisesti mahdollisuus vaikuttaa käytettävissä olevien opiskeluhuoltopalvelujen määrään.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hyvinvointialue vastaa opiskeluhuoltopalvelujen järjestämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen jälkeen. Esityksen mukaisista opiskeluhuoltosuunnitelmista sekä opiskeluhuollon alueellisesta yhteistyöryhmästä on katsottu tarpeelliseksi säätää, jotta koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueen riittävä ja suunnitelmallinen yhteistyö varmistettaisiin. Esityksen mukaan koulutuksen järjestäjä kokoaa omien oppilaitostensa opiskeluhuoltopalvelujen tarpeen omaan suunnitelmaansa, jonka perusteella hyvinvointialue voi arvioida palvelutarvetta sekä suunnitella opiskeluhuoltopalvelujen kohdentamista. Alueellinen suunnitelma valmistellaan alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä, johon koulutuksen järjestäjät osallistuvat. Suunnitelmaan kirjataan opiskeluhuoltopalvelujen alueellisen toteuttamisen tavoitteet ja periaatteet. Sekä koulutuksen järjestäjien että alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa. Kunnat ja hyvinvointialue voivat sopia tässä esityksessä esitetyn lisäksi haluamallaan tavalla riittävän tiiviistä yhteistyöstä opiskeluhuoltopalvelujen tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi muuttuvissa tilanteissa.

Tampereen kaupunki kysyy lausunnossaan myös alueellisen opiskeluhuoltosuunnitelman sitovuudesta hyvinvointialueen talousarvioon nähden, ja esittää, että valiokunta täsmentäisi alueellisen hyvinvointisuunnitelman sekä hyvinvointialueen talousarvion välistä suhdetta.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hyvinvointialueen hallinnosta, strategiasta sekä suunnitelmista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta annetuissa laeissa. Lain hyvinvointialueesta 41 §:ssä säädetään hyvinvointialueen strategiasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 7 §:ssä puolestaan säädetään hyvinvointialueen velvoitteista huomioida väestön terveys ja hyvinvointi strategisessa suunnittelussa. Pykälässä säädetään muun ohessa hyvinvointisuunnitelmista. Tämän esityksen mukainen alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma hyväksyttäisiin aluevaltuustossa ja se olisi osa lastensuojelulain 12 §:n mukaista alueellista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, joka on huomioitava hyvinvointialueen strategisessa suunnittelussa.

Opetushallitus toteaa lausunnossaan, että 13 §:n 2 momentin kohtaan 4 on tehty lausuntokierroksen jälkeen lisäys, että suunnitelman tulisi sisältää myös toimenpiteet opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi lain 6 §:n mukaisesti. Opetushallitus esittää, että lisäys sopisi kohtaan 2 (Oppilaitosyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien

järjestämiseksi), mikä vastaisi myös voimassa olevien perustemääräysten ratkaisua. Vaihtoehtoisesti lisäys voisi olla omana kohtanaan 5. Lain säännöskohtaisissa perusteluissa annetaan yhtenä esimerkkinä edellä mainitun lisäyksen sisällöstä suunnitelma mielenterveyden edistämiseksi. Tämän suunnitelman valmistelu olisi koulutuksen järjestäjille uusi tehtävä. Samassa yhteydessä todetaan, että koulutuksen järjestäjä voisi liittää opiskeluhuoltosuunnitelmaan lakisääteiset suunnitelmansa kuten toimintasuunnitelma äkillisissä uhka ja vaaratilanteissa. Kyseinen suunnitelma ei ole lakisääteinen, vaan sen laatimisvelvoite perustuu Opetushallituksen normimääräyksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että kyseisestä lisäyksestä ja sen paikasta on neuvoteltu Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Lisäys on nähty tärkeäksi, jotta koulutuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelma kattaisi opiskeluhuollon kokonaisuuden. Lisäystä ei tule sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan siirtää kohtaan 2, jossa säädetään yhteisöllisestä opiskeluhuollosta. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei puolestaan ole katsonut sopivaksi kirjata säännöstä omaksi kohdakseen. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, ettei lisäystä tulisi näin ollen siirtää. Säännöskohtaisten perustelujen osalta äkillisten uhka- ja vaaratilanteiden toimintasuunnitelman status voidaan sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan korjata.

Alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 14 a §

Kuntaliitto, samoin kuin muutkin lausunnon antajat, pitävät esitystä alueellisesta yhteistyöryhmästä kannatettavana. Kuntaliitto katsoo kuitenkin, että opiskeluhuollon alueellinen yhteistyö voitaisiin toteuttaa erillisen opiskeluhuoltoryhmän sijasta myös muulla tavoin. Opiskeluhuollon lisäksi yhteistyön rakenteita tarvitaan muillakin lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhdyspinnoilla. Mikäli hyvinvointialueelle perustetaan kuntien ja koulutuksenjärjestäjien kesken lasten ja nuorten palveluita laajemmin käsittelevä yhteistyöryhmä, tulisi olla mahdollista toteuttaa opiskeluhuollon alueellinen yhteistyö osana sitä. Suurilla hyvinvointialueilla tulisi olla myös mahdollisuus jakaa yhteistyöryhmä alueellisesti useampaan ryhmään, jos se työskentelyn ja toimivuuden kannalta on tarkoituksenmukaista. Silloin tulee huolehtia siitä, että toimintaperiaatteet ovat yhdenmukaiset hyvinvointialueen sisällä. Alueilla tulisi olla mahdollisuus toteuttaa lasten ja nuorten palvelujen kokonaisuuteen liittyvä yhteistyön muoto hyväksi katsomallaan tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen lausuntopalautteessa lukuisien kuntien huolena oli riittävän yhteistyön varmistaminen kuntien ja hyvinvointialueiden kesken opiskeluhuollon asioissa. Hallituksen esitys vastaa näihin huoliin. Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy Kuntaliiton näkemykseen siitä, että hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyörakenteita tarvitaan lasten, nuorten ja perheiden palveluissa laajalti. Opiskeluhuollon yhteistyörakenteiden tulisi myös ministeriön näkemyksen mukaan olla kiinteä osa laajempaa yhteistyökokonaisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa kuitenkin, että hyvinvointialueet ja kunnat neuvottelevat itse yhteistyörakenteistaan ja käytännöistään hyvinvointialueesta annetun lain 14 §:n mukaisesti sekä lisäksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 ja 7 §:n mukaisesti. Myös opiskeluhuollon alueellisen yhteistyöryhmän organisoinnista hyvinvointialueet ja kunnat voivat päättää parhaaksi katsomallaan tavalla esitettyjen säännösten puitteissa.

Opetushallitus toteaa, että yhteistyöryhmän tehtävä ei ole helppo. Opiskeluhuollon tila (ml. resurssit) hyvinvointialueen muodostavissa kunnissa saattaa olla hyvinkin erilainen ja erilaisten toimintatapojen ja olemassa olevien yhteistyörakenteiden yhteensovittaminen kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla ja intressiristiriitoja välttäen voi osoittautua haasteelliseksi. Opetushallitus kiinnittää huomiota myös siihen, että kun yhteistyöryhmässä tulee huomioida kaikki koulutuksen tasot ja koulutusmuodot, opiskelijoiden, vanhempien ja opiskeluhuollon työntekijöiden sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen edustus, joudutaan kokoonpanoltaan varsin laajan ryhmän toiminnassa todennäköisesti sopimaan edustuksellisuudesta. Tämä puolestaan tuo oman haasteensa tiedonkululle, josta huolehtimisesta on tärkeää sopia yhteistyöryhmässä. Opetushallitus toteaa, että näkökulma olisi ehkä ollut paikallaan myös kirjata säännökseen omaksi kohdakseen, yhteistyöryhmän tehtäviä koskevaan toiseen momenttiin.

> Sosiaali- ja terveysministeriö tunnistaa Opetushallituksen esittämän huolen riittävästä tiedonkulusta. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan on kuitenkin todennäköistä, että hyvinvointialue ja koulutuksen järjestäjät huolehtivat tiedonkulusta ilman erillistä säännöstäkin, siksi tärkeältä opiskeluhuoltopalvelut ja opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttaminen ministeriössä näyttäytyy.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan esityksen arvio yhteistyöhön kuluvasta ajasta ja siihen tarvittavasta resurssista kunnissa ja hyvinvointialueilla on riittämätön. Uudenlaiseen yhteistyöhön vaaditaan Kuntaliiton näkemyksen mukaan laajempaa paneutumista ja vahvaa panosta sivistysjohdolta ja rehtoreilta. Kuntaliitto katsoo, että alueelliseen yhteistyöhön tarvittava työajan lisäys ja siihen liittyvät taloudelliset vaikutukset kunnille ja koulutuksenjärjestäjille tulisi arvioida uudelleen. Kunnille ja koulutuksenjärjestäjille tulisi myös korvata tarvittava lisäresurssi täysimääräisesti.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen välisessä opiskeluhuoltoon liittyvässä yhteistyössä ei ole kyse uudesta asiasta, joten esitetty arvio kustannuksista on kohtuullinen. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä kunnan sisäinen vakiintunut eri toimialojen välinen opiskeluhuollon yhteistyö laajenee hyvinvointialuetasolle niillä hyvinvointialueilla, joissa ei aiemmin ole sosiaali- ja terveydenhuollossa kuntayhtymärakennetta ollut.

Kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 20 – 22 §

Yhteisöllisen työn kirjaaminen

Koulukuraattorit ry:n mukaan hallituksen lakiesitys on puutteellinen, koska siinä ei käsitellä lakisääteisen yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön kirjaamista, vaikka yhteisöllinen opiskeluhuoltotyö on oppilas- ja opiskelijahuoltolain ykkösprioriteetti ja sen tärkeyttä korostetaan lakiesityksen useassa eri kohdassa.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ei ole aiemminkaan säädetty yhteisöllisen työn tiedonhallinnasta. Säännöksiä ei tältä osin esitetä lisättäväksi myöskään tässä hallituksen esityksessä, joka täydentää sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta annettuja säännöksiä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 4 §:n mukaan yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan muun muassa toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Koulutuksen järjestäjä

vastaa yhteisöllisen työn kokonaisuudesta. Yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnittelu, toteutumisen dokumentointi ja arviointi ei sisällä henkilötietoja, koska toiminta kohdentuu kollektiivisesti opiskeluyhteisöön. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että viranomaisen on noudatettava kuhunkin tilanteeseen soveltuvia säännöksiä. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi tarpeelliseksi katsoessaan säätää yhteisöllisen työn tiedonhallinnasta erikseen.

Koulukuraattorit esittävät lausunnossaan huolensa myös sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmien ja terveydenhuollon potilastietojärjestelmien soveltuvuudesta opiskeluhuoltotyöhön. Eksote pitää kirjausten siirtymistä valtakunnalliseen arkistointipalveluun erittäin tärkeänä ja toivoo kirjaamisen siirtymistä rakenteiseen muotoon. Muutoksia toivotaan mahdollisimman nopealla aikataululla, koska hyvinvointialueen toimintoja kuormittavat julkisuuslain mukaiset tietopyynnöt erityisesti kuraattoripalvelujen kirjausten osalta. Muut lausunnon antajat pitävät esitettyä siirtymäaikaa kuraattorien ja psykologien tietojen tallentamiseen valtakunnalliseen arkistointipalveluun Kantaan, tarpeellisena ja hyvänä. Kuntaliitto nostaa lausunnossaan esiin hyvinvointialueen asiakas- ja potilastietojärjestelmien valmiudet ottaa mukaan opiskeluhuollon palvelut ja huomioi, että valmistelusta muodostuu siirtymäaikana kustannuksia hyvinvointialueille ja myös kunnille. Järjestelmien muutoskustannukset sekä tietojen siirtämisestä johtuvat kustannukset hyvinvointialueelle ja kunnille tulee Kuntaliiton mukaan korvata.

Sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa, että kuraattorien ja psykologien siirtymisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiksi on päätetty sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastietojen kirjaamista ja rekisterinpitoa sääntelee sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö, eikä nyt käsiteltävässä esityksessä esitetä muutoksia tähän. Vaikutukset ja kustannukset sosiaali- ja terveydenhuollon kuraattori- ja psykologityön asiakastyön kirjaamisen ja rekisterinpidon tietojärjestelmämuutoksista eivät siten aiheudu tästä esityksestä.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021), eli asiakastietolaki tuli voimaan 1.11.2021. Lakiin on koottu säännökset sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tietojärjestelmien rekisterinpidosta ja toteutuksesta, asiakastietojen käsittelystä, tietoturvallisuudesta, tietojärjestelmien ja sovellusten käytöstä ja vaatimuksista sekä tiedonhallinnan ohjauksesta ja valvonnasta. Laki velvoittaa myös sosiaalihuollon palvelunantajat liittymään valtakunnallisiin Kanta-palveluihin. Edellä mainittu laki sääntelee kuraattorien sekä psykologien, samoin kuin muidenkin, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kirjaamista ja rekisterinpitoa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos valmistelee kuraattori- ja psykologityön sosiaali- ja terveydenhuoltoon siirtymisen edellyttämiä kirjaamiseen liittyviä käytännön muutoksia ja niistä informoidaan hyvinvointialueita sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta toimeenpantaessa.

Tässä esityksessä ehdotetaan siirtymäaikaa opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelujen asiakas- ja potilastietojen tallentamisvelvoitteelle. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hyvinvointialueet voivat liittyä valtakunnalliseen arkistointipalveluun oman aikataulunsa mukaisesti siirtymäajan puitteissa.

Oikeusministeriön huomiot

Oikeusministeriö huomioi lausunnossaan, että oppilas- ja opiskelijahuoltolain 21 §:n 2 momenttiin on ehdotettu uutta virkettä, jonka mukaan, jos yksityinen koulutuksen järjestäjä tai valtio järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja 9 §:n 2 momentin tai 10 §:n mukaisesti, se toimii potilasasiakirjojen tai sosiaalihuollon asiakaskertomusten rekisterinpitäjänä. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota säännöskohtaisten perustelujen sanoitukseen (s. 47), sillä *velvollisuutta* toimia rekisterinpitäjänä voidaan pitää muotoiluna epäselvänä. Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan tahoa, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa tosiasiallisesti määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Rekisterinpitäjän määrittämistä voidaan pitää henkilötietojen käsittelyn kannalta keskeisenä, sillä kysymys on tahosta, joka yleisesti vastaa henkilötietojen käsittelystä. Oikeusministeriön mukaan säännöskohtaisia perusteluita olisi tältä osin hyvä selkeyttää. Lisäksi oikeusministeriölle jää epäselväksi, miksi jatkovalmistelussa on katsottu tarpeelliseksi lisätä kyseinen säännös.

> Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy oikeusministeriön näkemykseen siitä, että rekisterinpitäjäksi tuleminen ei ole erityinen velvollisuus, vaan rekisterinpitäjäksi katsotaan se, joka tosiasiassa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Säännöskohtaisia perusteluja voidaan näin ollen täsmentää oikeusministeriön ehdotuksen mukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että edellä mainitun jatkovalmistelussa lisätyn sääntelyn tavoitteena on ollut varmistaa, ettei rekisterinpitäjästä jäisi miltään osin epäselvyyttä, kun sääntelyssä huomioitaisiin myös voimassa olevan lain 10 §:n lisäksi myös 9 §:n 2 momentin mukaiset palvelut. Opiskeluhuollon tiedonhallinnan epäselvyydet huomioiden sosiaali- ja terveysministeriö pitää lisäystä perusteltuna.

Oikeusministeriö huomauttaa lausunnossa myös, että siltä osin kuin kyse olisi potilasrekisteristä ja sosiaalihuollon asiakasrekisteristä, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 21 §:n 3 momentissa säädettäisiin edelleen potilasrekisterin ja sosiaalihuollon asiakasrekisterin vastuuhenkilöiden nimeämisestä. Oikeusministeriö ehdottaa, että säännöskohtaisiin perusteluihin olisi syytä sanoittaa, miltä osin ehdotettava sääntely olisi tietosuoja-asetuksen kanssa päällekkäistä ja lisätä tältä osin perusteluihin tieto siitä, että kyse on informatiivisesta sääntelystä eikä ehdotettava sääntely muuta tietosuoja-asetuksessa rekisterinpitäjille säädettyjä vastuita ja velvoitteita.

> Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan säännöskohtaisia perusteluja voidaan täsmentää tältä osin, kuten oikeusministeriö huomauttaa. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että potilasasiakirjojen ja sosiaalihuollon asiakaskertomusten rekisterien vastuuhenkilöstä on perusteltua säätää niissä tilanteissa, joissa yksityinen koulutuksenjärjestäjä sekä valtio toimii palvelujen järjestäjänä. Säännöksellä varmistetaan, että asiakirjojen hallinnoinnissa noudatetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä. Kyse on informatiivisesta sääntelystä, joka on tarpeellista opiskeluhuollon tiedonhallinnan epäselvyydet huomioiden.

Muut huomiot

Opetushallitus esittää, että Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 22 §:n osalta voisi olla tarpeen laissa tai ainakin sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä tuoda täsmällisemmin esille, keiden katsotaan osallistuvan opiskelijan yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon, joille salassa pidettäviä tietoja voidaan antaa.

Opetushallitus kysyy, kuuluuko opiskelijan opettaja tai oppilaitoksen rehtori tähän joukkoon ja millä edellytyksillä. Myös suhde esimerkiksi perusopetuslain 40 §:ään kaipaisi selkeytystä.

> Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon kuuluvat vain ne virkamiehet, jotka ovat tarpeen tai välttämättömiä käsittelemään kulloisenkin opiskelijan opiskeluhuoltoasiaa. Lisäksi oppilaan arkaluontoisia ja salassa pidettäviä henkilötietoja saadaan käsitellä vain siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon kannalta. Toisin sanoen opettaja tai oppilaitoksen rehtori voi osallistua vain siinä laajuudessa yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon, kun se on oppilaan opiskeluhuollon järjestämisen tai toteuttamisen kannalta välttämätöntä.
>
> Eu:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 679/2016) mukaan henkilötietojen käsittely voi perustua muun muassa lakisääteisen velvoitteen suorittamiseen tai henkilön suostumukseen. Tietosuoja-asetuksen mukaan henkilötietoja käsiteltäessä tulee noudattaa myös henkilötietojen käsittelyn periaatteita. Näitä periaatteita ovat muun muassa tietojen minimointiperiaate. Toisin sanoen henkilötietoja saa käsitellä vain siinä laajuudessa kuin se on työtehtävien kannalta välttämätöntä. Henkilötietojen käsittelyn minimoinnilla tarkoitetaan sitä, että henkilötieto tulisi rajata vain tarpeen mukaisen joukon saataville.
>
> Perusopetuslain (628/1998) 40 §:n 2 momentissa on säädetty muun muassa, että oppilaan opettajalle ja rehtorille voidaan luovuttaa vain ne oppilaan opiskeluhuoltoon liittyvät tiedot, jotka ovat välttämättömiä oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta.

Sekä sivistysvaliokunta että apulaistietosuojavaltuutettu toivat lausunnoissaan esille, että tiedonkulku opetustoimen ja opiskeluhuollon henkilöstön välillä aiheuttaa edelleen käytännön arjessa haasteita. Aina ei ole selvää, kuka saa kertoa mitä opiskeluhuollon ja opetustoimen välisessä yhteistyössä. Myös apulaistietoasuojavaltuutettu toteaa, että opiskeluhuollossa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyvät toimintatavat on usein koettu vaikeasti ymmärrettäviksi. Tämä on näkynyt myös tietosuojavaltuutetun toimistoon tulleissa yhteydenotoissa. Apulaistietosuojavaltuutettu sekä sivistysvaliokunta korostavat, että käytännön toimijoille on välttämätöntä tarjota selkeitä soveltamisohjeita, jotta päästään hallituksen esityksessä asetettuun tavoitteeseen henkilötietojen käsittelyyn liittyvien käytäntöjen selkiytymisestä.

> Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy sivistysvaliokunnan sekä apulaistietosuojavaltuutetun näkemyksiin siitä, että tässä esitettyjen säännösten lisäksi tullaan tarvitsemaan käytännöllisiä soveltamisohjeita riittävän, oppilaan ja opiskelijan edun mukaisen tiedonkulun sekä henkilötietojen käsittelyn selkiytymiseksi. Lisäksi tullaan tarvitsemaan henkilöstön koulutusta.

Yhteydenotto opiskeluhuoltopalvelujen saamiseksi, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §

Suomen lukiolaisten liitto esittää lausunnossaan, että yhteydenoton opiskeluhuollon henkilöstöön saisi toteuttaa vain yhteisymmärryksessä opiskelijan kanssa, kuten lausuntokierroksella olleessa luonnoksessa esitettiin. Tämä vahvistaisi opiskelijan osallisuutta, yksityisyyden suojaa ja itsemääräämisoikeutta, sekä vahvistaisi lapsen ja nuoren oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että moni lausunnonantaja piti hyvänä, että esitysluonnoksessa ehdotetulla yhteydenoton suostumusperusteisuudella olisi parannettu opiskelijan itsemääräämisoikeutta. Suostumusperusteisuus osoittautui lausuntopalautteen perusteella kuitenkin erittäin ongelmalliseksi. Sen lisäksi, että yhteisymmärryksessä tapahtuva yhteydenotto olisi aiheuttanut vaikeuksia käytännön tasolla, muun muassa tietosuojavaltuutetun toimisto ja oikeusministeriö huomauttivat, että yleisen tietosuoja-asetuksen sääntely huomioiden hallituksen esitysluonnoksessa esitetyn henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn oikeusperustetta oli arvioitava uudelleen. Esitys korjattiin jatkovalmistelussa siten, että yhteydenoton suostumusperustaisuudesta luovuttiin ja säännös palautettiin pääosin nykytilan mukaiseksi. Opiskelijan henkilötietojen käsittely perustuisi siten jatkossakin rekisterinpitäjän lakisääteiseen tehtävään.

Tampereen kaupungin lausunnossa esitetään, että opiskelijan asemaa esityksessä täsmennettäisiin niin, että opiskelijalla olisi jatkossakin oikeus kieltäytyä henkilökunnan kanssa yhdessä tehtävästä yhteydenotosta ja mahdollisuus hakeutua omaehtoisesti palvelujen piiriin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että oppilas- ja opiskelijahuoltolain 3 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Opiskelija voi hakeutua palveluihin omaehtoisesti kuten tähänkin saakka. Lakiesitys ei estä opiskelijaa kieltäytymästä palveluista.

Terveydenhuoltolain 15 a §

Esitetyn terveydenhuoltolain 15 a §:ssä säädettäisiin opiskeluhuoltopalveluista. Pykälän 1 momentin mukaan opiskeluhuoltopalveluilla tarkoitettaisiin 16 §:ssä tarkoitettuja kouluterveydenhuollon palveluja, 17 §:ssä tarkoitettuja lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palveluja ja 17 a §:ssä tarkoitettuja psykologipalveluja sekä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 27 c §:ssä tarkoitettuja kuraattoripalveluja. Opetushallitus kysyi lausunnossaan, olisiko Terveydenhuoltolain 15 a §:n 1 momenttiin tarkoituksenmukaista täydentää vapaan sivistystyön kansanopistoissa opiskelevien opiskelijoiden opiskeluterveydenhuoltopalvelut.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Terveydenhuoltolain 17 §:ssä säädettäisiin opiskeluterveydenhuollosta. Pykälän mukaan opiskeluterveydenhuoltoon olisivat oikeutettuja lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain (695/2019) 2 §:ssä tarkoitetut opiskelijat. Lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla tarkoitettaisiin opiskelijoita, jotka opiskelevat oppilaitoksissa, joista säädetään terveydenhuoltolain 23 §:n asetuksenantovaltuuden mukaisesti neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen (338/2011) 3 §:ssä.

Voimassa olevan asetuksen 3 §:ssä säädetään opiskeluterveydenhuoltoon oikeutetuista opiskelijoista ja sen 1 momentin 4 kohdassa on mainittu vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) 2 §:n 3 ja 5 momentissa tarkoitetut oppilaitokset, joiden opiskelijoille opiskeluterveydenhuollon palvelut tulee nykyäänkin järjestää. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lisäksi, että asetukseen 338/2011 tullaan vielä tekemään sote-uudistuksen edellyttämät muutokset ennen kuin hyvinvointialueet aloittavat toimintansa 1.1.2023.

Opiskeluhuollon valtakunnallinen ohjaus, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §

Hallituksen esityksen lausunnolla olleessa luonnoksessa opiskeluhuollon valtakunnallista ohjausta esitettiin selkeytettäväksi, mutta esityksen jatkovalmistelussa päädyttiin pitäytymään nykysäännöksissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos pitää lausunnossaan välttämättömänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyen opiskeluhuollon kansallista ohjaus- ja kehittämisvastuuta täsmennettäisiin lausunnolla olleen esityksen mukaiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan opiskeluhuoltopalvelujen ohjaus- ja kehittämisvastuun tulisi olla selkeästi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella ja yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön ohjaus- ja kehittämisvastuun Opetushallituksessa. Opiskeluhuollon kokonaisuutta laitokset kehittäisivät luonnollisesti jatkossakin yhteistyössä. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos katsoo, että edellä mainittu työnjako ja vastuut tulisi esityksessä täsmentää oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 pykälään.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen näkemys on ymmärrettävä, sillä eri toimialojen välisten vastuiden ja velvoitteiden selkeys tehostaa ja helpottaa osapuolten välistä yhteistyötä, erityisesti muutosvaiheissa. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo kuitenkin, että koska Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Opetushallituksen yhteistyö on ollut vakiintunutta, on oletettavaa, että osapuolet kykenevät sopimaan keskinäisestä työnjaosta muuttuvassakin tilanteessa nykysäännöksiin perustuen.

Opetussuunnitelman perusteet, oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaantulo

Sivistysvaliokunta sekä Opetushallitus kiinnittivät lausunnoissaan huomiota siihen, että hallituksen esityksen oppilas- ja opiskeluhuoltolakia koskevan esityksen uudistamista edellyttävät määräysasiakirjat liittyvät olennaisesti oppilas- ja opiskelijahuoltolain koko soveltamisalaan (oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1 §). Muutos koskee siten useampia uudistettavia normeja kuin säännösehdotuksessa on esitetty. Sekä sivistysvaliokunta että Opetushallitus esittävät, että sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaisi edellä mainitun voimaantulosäännöksen muuttamista kaikki oppilas- ja opiskelijahuoltolain soveltamisalan koulutusmuodot kattavaksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy sivistysvaliokunnan ja Opetushallituksen näkemykseen. Voimaantulosäännöksen muuttaminen sivistysvaliokunnan ehdottamalla tavalla niin, että se sisältää kaikki oppilas- ja opiskelijahuoltolain soveltamisalan koulutusmuodot, on välttämätöntä esityksen toteutumiseksi kattavasti kaikissa oppilaitoksissa.